

YANNICK DANGRE

De idioot en de
tederheid

ROMAN

2016

DE BEZIGE BIJ

AMSTERDAM | ANTWERPEN

God heeft de hoop een broer gegeven: de herinnering.

MICHELANGELO

Voor Guy en Koen,
koningen van mijn jeugd

Dit wordt zijn verhaal, niet het mijne. Ik denk het terwijl we langs de rijen net geplante saffraanbollen lopen en Arthur maar blijft praten. Geen vergissing, vernedering of schaamtevol incident blijft me bespaard. Hij vertelt me alles, want dat is wat ik hem beloofd heb om op te schrijven. Alles precies zoals hij het zich herinnert.

Als hij even zwijgt, kijk ik om me heen. De velden strekken zich kleurig voor me uit, eindigen in een bosrand waar het brandhout in piramides ligt opgetast. In het omzoomde stukje weiland grazen Arthurs drie paarden; er hangt een vage geur van mest en gedroogde hars. Mijn shirt is doorweekt.

Het is de eerste keer dat ik mijn oom bezoek sinds hij drie jaar geleden, in de zomer van 2012, verhuisde naar dit Zuid-Franse gehucht. De grond is hier goedkoop, mijn oom bezit een domein van vijf hectare. Jessica en hij kweken er hun eigen groenten, fruit, saffraan en toveren kruidenbroden uit de oven volgens plaatselijk recept. Met die uiterst biologische producten schuimt Arthur elke dag de markten af. Hoewel deze streek, de Landes, niet meteen een trekpleister is, zorgen de toeris-

ten toch voor het leeuwendeel van zijn inkomsten. Vooral aan de ecologische types krijgt mijn oom zijn producten moeiteloos gesleten. Hij is niet duur.

Sinds ik vier dagen geleden aankwam, vergezel ik Arthur elke dag naar de markt. Ik help hem waar het kan, al doe ik niet veel meer dan in- en uitladen, verkopen heb ik nooit gekund. Rouwig ben ik daar niet om. Integendeel, het stelt me gerust dat ik het beeld dat mijn oom van me heeft kan bevestigen. Ook voor de rest van mijn familie ben ik altijd 'de artiest' geweest, zelfs lang voordat ik daadwerkelijk debuteerde. Twee linkerhanden, een overontwikkeld brein, literaire idealen die misschien tot een boeiend bestaan maar vooral tot een miezerig inkomen zouden leiden, dat vatte hun nogal voorspelbare ideeën over mij samen. Ze hebben over de hele linie gelijk gekregen.

'Tristan?' vraagt Arthur wanneer we langs het weiland terug naar het huis lopen. 'Weet je hoe ik mijn moeders diagnose vernam?'

'Ja, dat heb je al verteld,' zeg ik en blijf naar de grond staren. Arthurs huisdieren lopen vrij rond, het is altijd oppassen voor hondendrollen.

'Toch was de schok toen minder groot dan met Frank. Kun je je dat voorstellen?'

Hoewel ik voel dat mijn oom behoefte heeft om te praten, wis ik alleen maar zwijgend het zweet van mijn voorhoofd. Ook na vier dagen is het me nog steeds niet helemaal duidelijk waarom hij er zo naar snakt dat iemand zijn levensverhaal opschrijft. Hoopt mijn oom werkelijk dat hij, zodra alles op papier staat, definitief korte metten

kan maken met wat er vier jaar geleden is gebeurd? Wil hij alsnog wraak? Of is het simpelweg dat wat je altijd ziet bij mensen die erin geslaagd zijn om hun littekens te vergeten: op een dag komt de jeuk onherroepelijk terug.

Ik bestudeer Arthurs gezicht, dat verweerd is door de zon, al verbeeld ik me soms dat het door het verdriet komt. ‘Denk je nog vaak aan Frank?’ vraag ik.

Er verschijnt een glimlach op zijn gezicht, ik zie dat Arthur zijn best doet om hem niet verkrampd te laten overkomen. ‘Soms,’ zegt hij zacht.

‘Niet elke dag?’

‘Soms elke dag, ja.’

Terwijl hij het zegt, voel ik scherp de leegte in mijn borst. Ook ik mis Frank. Ik mis hem zoals hij in mijn kindertijd was: gul, enthousiast, hilarisch. Een oneindig veel betere versie van Arthur.

‘En wat voel je dan?’ vraag ik.

‘Weet ik veel. Wat voel jij als je aan je broer denkt? Wat betekent Michael nog voor jou?’ Arthurs stem klinkt harder nu, verwijtend haast. ‘Ik zie trouwens niet in wat dat met het boek te maken heeft.’

Ik dring niet verder aan, ook al zou ik mijn oom voor de voeten kunnen werpen dat hij zelf op totale openhartigheid heeft aangedrongen. Hij mag dan al dagen bezig zijn me ‘alles’ te vertellen, toch zitten er soms opvallende hiaten in zijn verhaal. Dan weet mijn oom iets niet meer, of heeft hij het verdrongen, of lijkt hij simpelweg wat te verzinnen. Af en toe betrap ik me op de gedachte dat hij het liever zelf allemaal had opgeschreven.

Misschien was dat vroeger wel een droom van hem,

want volgens mijn moeder was Arthur in zijn jeugd een nog grotere boekenwurm dan ik. De boeken over kweekmethoden die hij tegenwoordig leest, waren nog ver weg, als tiener begroef hij zich alleen maar in stapels en stapels romans, en in een mild cynisme dat nog geen enkele bitterheid bevatte. Bevlogen cynisme, zoals alleen jonge mensen dat kunnen hebben. Ik had mijn oom toen graag gekend.

Strikt genomen kenden we elkaar natuurlijk ook, maar ik was een uk van twee of drie. Tegen de tijd dat ik zelf aan literatuur verslingerd raakte, was die jonge, leeshongerige Arthur allang verdwenen. Hij werd opgeslorpt door zijn baan, door het dagelijkse leven, door een cynisme waar de bevlogenheid uit was weggesijpeld. Dat hij ooit romans heeft verslonden, kan ik me nu eerlijk gezegd nauwelijks voorstellen. Mijn eigen boeken en dichtbundels staan wel bij hem in de kast, maar het lijkt me onwaarschijnlijk dat mijn oom ze heeft gelezen.

Misschien is dat maar goed ook, anders had hij me nooit gevraagd om dit te doen. Dan zou hij weten dat ik altijd mordicus heb geweigerd over mijn familie te schrijven, want dat is de makkelijke weg, die van de minste weerstand. Die van de minste verbeelding vooral. Een schrijver moet het raadsel vergroten, niet het binnen het welbekende tuinperkje van zijn jeugd houden. Mijn eigen jeugd heb ik altijd weggemoffeld achter een hoop literaire verbodsborden en afzetlinten. Toch maakt ze onherroepelijk deel uit van Arthurs leven.

Als ik werkelijk op zijn verzoek wil ingaan, dan zal ik mijn eigen schrijverschap moeten verraden.

Dat laatste begrijpt Arthur niet. Net zoals hij op zijn vierenveertigste nog steeds niet beseft dat zijn leven volledig bepaald is door zijn familie. Of misschien beseft hij het wel, maar aanvaardt hij het niet. Misschien aanvaardt niemand dat, zijn we heimelijk allemaal aanhangers van Sartres idee dat we onze eigen essentie bepalen. Maar dat is naïef. Er ligt altijd, niet omdat je het wilt, maar juist omdat je het *niet* wilt, een stuk van je essentie besloten in je familie.

Wanneer Jessica met hun tweejarige dochter Charlotte naar de supermarkt vertrekt, zet mijn oom de tv aan. We kijken samen naar het einde van de Touretappe. Hoewel alle ramen en zelfs de meeste luiken gesloten zijn, is het ook binnen nauwelijks uit te houden; alleen de terracotta vloertegels bieden wat verkoeling aan mijn voeten. Boven mijn hoofd trekken vliegen geluidloos veelhoeken in de lucht.

Als we weer beginnen te praten, glijdt ons gesprek al snel af naar Frank. Voor de vijfde of zesde keer deze week beschrijft Arthur me de belangrijkste dag uit zijn leven, 7 april 2011, toen hij de val opzette voor zijn broer. Hij vertelt langzaam, en in gedachten neem ik zelf zijn hakkelende zinnnetjes al in de mond. Als ik Arthur ooit volledig wil begrijpen, zal ik met hem moeten samenvallen, ook op die beslissende middag:

‘Ik herinner me nog goed hoe ik in de fietsenwinkel het vrolijke melodietje van de bel hoorde toen Frank de deur uit ging. Er zat op dat moment drieduizend euro in zijn

broekzak, ik had het bedrag tot de laatste cent nageteld, maar dat wist Frank natuurlijk niet. Door mijn hoofd dreunde maar één gedachte: straks ga ik hem op de man af vragen hoeveel hij naar de bank heeft gebracht.

Natuurlijk was het nauwelijks voor te stellen dat hij een ander bedrag dan drieduizend zou noemen, maar wat als het wel zo was? Hoelang belazerde Frank me dan al? Hoeveel geld kon je verduisteren als de ander twintig jaar lang de rekeningen niet nakeek?

Een idioot, zo zouden ze me allemaal noemen, maar ze kenden onze geschiedenis niet.

Even dacht ik aan pa, die het idee van het gesjoemel in mijn hoofd had geplant, maar ik drukte de gedachte weg, leunde alleen maar zo ver mogelijk over de toonbank om te zien of Frank de hoek nog niet om kwam.

Waar moest ik in hemelsnaam heen als hij me bedroog? Moeder was allang geen optie meer, Johan was dat nooit geweest en Jessica zat nog op haar werk. Bovendien voelde ik er weinig voor om haar te betrekken in een conflict tussen Frank en mij.

De enige naar wie ik toe kon, was Patricia. Alweer Patricia. Mijn zus was altijd de verantwoordelijke van de vier geweest, de bemiddelaarster, ook al besepte ik dat die rol zinloos zou zijn als pa gelijk had.

Toen verscheen Frank voor het etalageraam.

Ik voelde een koude vlaag langs mijn keel glijden, slikte speeksel weg. Heel even had ik de neiging weg te rennen, of te schreeuwen dat het allemaal geen klap uitmaakte, dat Frank het geld mocht houden en ik alleen maar wilde dat er tussen ons niets zou veranderen.

“Zijn er nog klanten geweest?” vroeg Frank.

Ik antwoordde niet en staarde naar zijn borstzakje, waarop zich de gestileerde vogel van Armani Jeans bevond. Hoelang droeg hij dat soort shirts al?

De elektronische bel klonk en Frank wilde zich om-draaien, maar ik hield hem tegen. Hij schrok niet, zijn groene ogen keken zelfs guitig in de mijne. Ik ga het hem niet vragen, flitste het een gelukkig ogenblik door me heen. Het hoeft niet. Hij is mijn broer.

Toen hoorde ik mezelf zeggen: “Frank, hoeveel heb je naar de bank gebracht?”

Hier houdt mijn oom op, alsof hij het antwoord nooit meer wil horen. Traag nipt hij van zijn biertje, een om-laagsijpelende zweetdruppel verdwijnt in zijn wenk-brauw. Misschien denkt Arthur terug aan die andere aprildag, zoveel jaren eerder, toen hij Frank zijn krank-zinnige plan voorlegde en hun droom begon. Het is daar dat ik zelf moet beginnen, al was het maar om die bevlo-gen Arthur terug te vinden die ik nooit heb gekend.

‘Is er wat?’ vraagt mijn oom, omdat ik hem nog steeds zit aan te staren.

Ik schud het hoofd, maar wend mijn blik niet af. Ik zal alles opschrijven, alles precies zoals mijn oom het hier en nu zou doen. Als hij tenminste zijn eigen leven had begrepen.

I

Tender is the night

1

In tegenstelling tot de meeste mensen, heb ik in mijn leven maar één krankzinnig plan gehad. Eén idee dat mijn getikte vader waardig was en waardoor ik Frank precies twintig jaar later zou moeten vragen hoeveel hij naar de bank had gebracht. Dat plan kreeg ik in de lente van 1991. Ik was toen krap twintig, Frank net geen dertig, en na wekenlang aarzelen zocht ik hem eindelijk op.

‘Ha, Laurent Fignon, wat kom je doen?’ begroette Frank me. Hij zat met Tessa aan de grote eettafel, enkele papieren, facturen ongetwijfeld, lagen voor hem uitgespreid.

Ik glimlachte en zei dat ik groot nieuws had.

‘Heb je eindelijk je geaardheid ontdekt?’ Frank liet er een vette lach achteraan klinken. Ik zag dat Tessa met haar ogen rolde, maar dat haar lippen zich onwillekeurig krulden.

‘Stel,’ zei ik, ‘dat je nooit meer om vier uur zou moeten opstaan.’

‘Nou, dat zou wat zijn,’ antwoordde Frank meteen.

‘Het kan ook echt als... Hoe belangrijk is de kruidenierswinkel voor jou?’

Frank staaarde eerst mij en daarna Tessa verward aan. Hij legde de balpen neer die al de hele tijd tussen zijn wijs- en middelvinger wiegelde. ‘Wat bedoel je?’

‘Nou, Mark, je weet wel, mijn baas, wil zijn zaak verkopen. Het is een goed draaiende fietsenwinkel en...’ De woorden rolden te snel uit mijn mond, ik besepte het, net zoals ik op hetzelfde moment doorhad dat ik al een hele tijd aan mijn bril stond te frutselen. ‘Ik bedoel maar: stel nou dat wij Marks zaak overnemen?’

‘Om fietsen te verkopen?’ vroeg Frank ongelovig.

‘Ja, waarom niet?’

‘Wat weet ik nou van fietsen?’

‘Wat wist ik ervan toen ik bij Mark begon? Ik heb er toch ook maar lukraak voor gekozen om fietsenmaker te worden?’

Frank liet een smalend lachje horen, herinnerde zich ongetwijfeld die middag vier jaar geleden, toen we samen een vak voor mij hadden uitgezocht.

‘Wat wil je nou precies?’ vroeg Tessa.

‘Wat ik zeg: Marks winkel overnemen. Wij met z’n drieën.’

Frank zuchtte en keek me aan. ‘We hebben een succesvolle kruidenierswinkel, waarom zouden we in hemelsnaam een nieuwe zaak beginnen, in fietsen nog wel?’

Er klonk steeds meer wantrouwen in mijn broers stem, en natuurlijk kon ik het hem niet kwalijk nemen. Al een half leven lang verkondigde ik aan de hele wereld dat ik nooit in de winkel zou eindigen, en nu wilde ik plots zelf een zaak beginnen?

Ik schudde het hoofd. Al dertig jaar domineerde die

vervloekte kruidenierswinkel ons gezin. Het was het levenswerk van mijn vader, begonnen op amper twintigjarige leeftijd, toen hij met mijn moeder vanuit een Zuid-Limburgse negorij naar Utrecht trok om er met weinig geld, en met nog minder ervaring, een winkel uit de grond te stampen waar de hele buurt drie decennia later al zijn levensmiddelen kocht. De afgelopen jaren had de zaak zelfs beter dan ooit gedraaid, mijn moeder, beide broers en schoonzus hadden de handen vol. Voor Frank was het nog het zwaarst, want hij moest drie dagen per week om vier uur op om verse groenten in te slaan bij de groothandel in Nieuwegein. Hij was het allang spuugzat, zeker sinds zijn zoontje Thomas ook nog eens met ijzere regelmaat gaten in zijn nachtrust blèrde.

‘Het is niet onze zaak,’ zei ik uiteindelijk. ‘Pa heeft haar gemaakt tot wat ze is, niet wij.’

‘Pa is weg en ik werk er al vijftien jaar,’ protesteerde Frank, maar zijn te harde stem verraadde zijn ongemak. Hoezeer Frank pa ook haatte, hij had nooit iets anders overwogen dan in de kruidenierswinkel aan de slag te gaan. Hij was de enige die er doelbewust voor had gekozen.

‘Die fietsenwinkel zou helemaal van ons zijn,’ drong ik aan.

Tessa zweeg en bestudeerde de zwarte nerven in het tafelblad. Misschien dacht ze aan haar eigen vader, een pedante boekhouder, die haar nooit vergeven had dat ze zes jaar geleden haar baan in het onderwijs opgaf om pa’s plek in de kruidenierswinkel in te nemen. ‘Ik ga even kijken of Thomas slaapt,’ zei ze.

Nadat mijn schoonzus naar de kinderkamer was gelopen, bleef het stil. Frank staaarde naar de facturen, terwijl mijn blik zich op de bank richtte, het tv-toestel, het salontafeltje, de kamerplant met slappe, ovale bladeren. Er stond niets wat ze niet van moeder hadden gekregen.

‘Wil je echt de rest van je leven in pa’s winkel blijven werken?’ vroeg ik. ‘Wil je dat Thomas hier grootgebracht wordt, in een opslagplaats tussen mams ouwe spullen?’

‘Natuurlijk niet,’ antwoordde Frank geërgerd. ‘Maar dat wil nog niet zeggen dat we halsoverkop een fietswinkel moeten overnemen.’

‘Ik ken Marks zaak. Ze draait goed, er is geen enkele reden waarom ze dat niet zou blijven doen.’ Ik keek Frank aan, hoopte dat hij de trilling in mijn stem niet opmerkte. ‘Op een dag zullen de supermarkten de zaak wegconcurreren, dat weet je.’

‘Hou op. Dat zeggen ze al twintig jaar.’

‘Dat maakt het niet minder waar.’

Frank zweeg, klemde met duim en wijsvinger zijn onderlip samen. Ik kende dat gebaar al mijn hele leven, net als zijn oogopslag, die ik had zien evolueren van een onschuldige en wat angstige blik tot de vermoeide, maar altijd uitnodigende uitdrukking van een knappe jongeman. Een gezicht dat je vertrouwde. Het gezicht van iemand van wie je wilde kopen.

‘Wat zegt Patricia hiervan?’ vroeg hij.

‘Wat maakt dat nou uit? Ze heeft haar eigen baan en gezin, we hebben haar toch niet nodig om de kruidenierswinkel te verkopen?’

Frank knikte en mompelde dat het al laat was.

Teleurgesteld nam ik afscheid van hem en Tessa, die nog in de kinderkamer stond. Thomas, met zijn lichte krulletjes, sliep vredig in zijn wiegje. Ongetwijfeld spaarde hij zijn stembanden voor vannacht.

Moeder zat nog op de bank toen ik een minuut later de woonkamer binnenkwam. Frank en Tessa woonden naast ons, in het pand dat vroeger als opslagruimte voor de zaak had gediend en na hun huwelijk verbouwd was opdat ze er hun intrek in konden nemen.

‘Heeft Frank het probleem met je bankzaken opgelost?’ vroeg ze toen het reclameblok begon.

‘Ja,’ zei ik, me ternauwernood mijn eigen leugentje herinnerend. ‘Is Johan al naar bed?’

Mijn moeder knikte en staaarde met een zucht naar het vloerkleed, waarop de strips lagen die mijn oudste broer overal liet rondslingeren. Alleen zijn exemplaren van *Michel Vaillant* hield hij, als formule 1-fanaat, angstvallig op zijn kamer verborgen. Johan was vorige week eenendertig geworden.

‘Mark wil zijn zaak verkopen,’ zei ik na een lange stilte.

‘Hoezo?’ vroeg mijn moeder, meteen op die licht ongeruste toon die al zo lang ik me kon herinneren de meeste van haar zinnen begeleidde.

‘Het wordt te zwaar voor hem,’ zei ik. ‘Mark wordt volgende maand zestig en Irene wil er al langer mee ophouden.’

‘Maar hoe gaan ze hun geld verdienen dan?’

‘Nou, die fietsenwinkel gaat wel een paar ton opbrengen, Mark wil minstens een half miljoen.’

‘Een half miljoen,’ herhaalde mijn moeder peinzend. Ze verplaatste de afstandsbediening van de ene naar de andere hand. ‘Kun jij er dan wel blijven werken?’

‘Ik hoop het. Alles hangt natuurlijk af van de nieuwe baas,’ zei ik met gloeiende kaken.

Mijn moeder knikte, al zag ik hoe haar gezichtsuitdrukking steeds bezorgder werd. Het kwam duidelijk geen seconde in haar op dat ik met het idee speelde om zelf die nieuwe baas te worden. Laat staan dat ze zich realiseerde dat we daarvoor de kruidenierswinkel zouden moeten verkopen.

Nadat ze de tv had uitgezet, zei ze dat er genoeg fietswinkels in de stad waren om een nieuwe baan te vinden. ‘Desnoods kun je een tijdje bij ons werken,’ vervolgde ze hoopvol.

‘Mam, ik ga niet...’

‘Ik weet dat je altijd gezegd hebt dat je niet in de zaak wil werken, maar het zou een oplossing zijn. Voor een tijdje. Dan verdienen wij gewoon even wat minder.’

‘Frank en Tessa hebben een kind.’

‘Frank is je broer,’ zei ze en stond op. Ze struikelde even over een stripalbum en vloekte, maar raapte het niet op.